

Приказ

УДК: 811.163.41'366.593(049.32)

811.163.41'37(049.32)

doi: 10.5937/zrffp54-50938

МОНОГРАФИЈА ДНЕ ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ СИНТАКСА И СЕМАНТИКА ИМПЕРАТИВА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

(Дна Јањушевић Оливери, *Синтакса и семантика императива у савременом српском језику*, Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Одјељење за српски језик; Београд: Јасен, 2023, 274 стр.)

Јанко Р. ИВАНОВИЋ¹

Институт за српски језик САНУ
Београд (Србија)

¹ janko.ivanovic@isj.sanu.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-8116-292X>

Примљен: 9. 5. 2024.
Прихваћен: 17. 6. 2024.

МОНОГРАФИЈА АНЕ ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ
СИНТАКСА И СЕМАНТИКА ИМПЕРАТИВА
У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Монографија Ане Јањушевић Оливери, *Синтакса и семантика императива у савременом српском језику*, објављена је 2023. године. Књига има 274 стране и састоји се из следећих целина: Ријеч унапријед (стр. 7–8), „Увод” (стр. 11–27), „Семантичка категорија императивности” (стр. 29–132), „Структура семантичког поља императивности” (стр. 133–193), „Некатегоријална употреба императива” (стр. 194–230), „Закључак” (стр. 231–248), Библиографија (стр. 249–256), резимеи на руском и енглеском језику (стр. 258–269), Предметни регистар (стр. 270–272), Именски регистар (стр. 273–275), Биљешка о аутору (стр. 276).

У Ријечи унапријед (стр. 7–8) ауторка наводи да ова студија о императиву представља плод њеног дугогодишњег интересовања за ову тему и да су резултати истраживања који претходе овој монографији раније представљени најпре у њеном дипломском, а касније и у магистарском раду. С друге стране, напомиње да је ова монографија потпуно ново истраживање, засновано на другачијим теоријско-методолошким поставкама, које су, свакако, утицале и на другачије виђење императивне семантике, структуре семантичког поља императивности и посебно – секундарне употребе императива.

Прво поглавље, „Увод” (стр. 11–27), обухвата пет целина.

У првој целини, Предмет и задаци истраживања (стр. 11–12), ауторка наводи да ће предмет њеног истраживања бити императив који се у домаћој литератури означава и као *зайоведни начин*, истичући притом да овај глаголски облик има веома разуђену семантику, која се врло често удаљава од значења заповести, али и веома разноврсну употребу о којој ће бити речи у самој студији. Један од основних задатака овог истраживања јесте испитивање семантичке категорије императивности, која подразумева утврђивање категоријалног значења. Предмет овог истраживања су и синтаксички аспекти императива, и то: састав императивне парадигме у савременом српском језику и некатегоријална употреба императива.

Теоријско-методолошка утемељеност истраживања представљена је у другој целини, Теоријско-методолошки приступ (стр. 12–14), у којој се ауторка одлучује за примену функционалнограматичког приступа.

Теоријско полазиште истраживања представља *Теорија функционалне граматике* у редакцији А. В. Бондарка, у оквиру које се разликују два основна функционално-комуникативна типа начина – волитивни и когнитивни. Императив представља једно волитивног типа, јер се њиме изражава воља говорног лица да адресат врши или не врши радњу. За разлику од *Теорије функционалне граматике*, у оквиру које се императив посматра кроз семантичку категорију заповести, у овој монографији се императивност посматра кроз семантичку категорију у којој се издвајају централна и периферна значења овог глаголског облика, при чему централна значења у потпуности изражавају категоријално значење императива, док се периферна значења у мањој или већој мери удаљавају од њега и приближавају сродним категоријама, као што су оптативност, вокативност и сл.

У трећој целини, Корпус (стр. 12–14), ауторка истиче да укупни истраживачки корпус сачињава 27 публикација, при чему у корпусу доминирају прозна дела – романи и приповетке, који су углавном бирани према степену заступљености дијалога због високе фреквенције императива који се у њима јавља. Такође, овај корпус је, тамо где је било потребно, допуњаван примерима из двају електронских корпуса (Корпуса савременог српског језика и SrWas), као и примерима преузетим са интернет сајтова.

У четвртој целини, Преглед досадашњих истраживања (стр. 16–26), дат је преглед најзначајнијих радова најпре из србистичке (сербокroatистичке) граматичке и научне литературе, а затим су приказани и радови у којима се императив и императивна семантика испитују са аспекта контрастивне анализе. На крају ове целине наводи се и русистичка литература, која је имала утицаја на полазишта и схватања императива у овој монографији.

У петој целини, Скраћенице (стр. 27), дат је списак коришћених скраћеница.

У другом поглављу под називом „Семантичка категорија императивности” (стр. 29–132), најпре се утврђују и дефинишу могућа значења императива, а потом се даје и преглед појединачних значења.

У првој целини, Императивна семантика (стр. 29–33), ауторка најпре полази од релевантне литературе која се бави овим питањем, а затим закључује да је основно значење императива *јодсџицај* које се, у зависности од односа међу учесницима говорног чина, као и од саме комуникативне ситуације, реализује кроз појединачна значења као што су заповест, команда, захтев, упозорење, савет, позив, дозвола, молба, жеља и др.

У другој целини, Императивност, подстицај, каузација, прескрипција – покушај термилошких разграничења (стр. 33–38), ауторка покушава да термилошки разграничи термин *јодсџицај* и њему сродне појмове – *каузација* и *јрескрипција*. Термин *јодсџицај* представља категоријално значење императива, али се, како истиче ауторка, императивност и подстицај не могу изједначити. Појам императивности је ужи појам, док подстицај,

као шири појам, обухвата императивност. Ауторка затим закључује да се императив ограничава само на директан говор, док се подстицај осим императивом може изразити и другим лексичким и граматичким средствима: модалним глаголима (нпр. *Треба да ми њозајмиш књију*), неимперативним глаголским средствима која могу да изразе подстицај (инфинитив, футур први, *да* + презент, *да* + перфекат), елиптичним конструкцијама (нпр. *Брзо, књију!*), императивним партикулама (*хајде, ево, дедер* итд.), зависносложеним реченицама с глаголом говорне каузације у надређеној клаузи (нпр. *Никола је замолио Душана да му њозајми књију*), упитним конструкцијама са одричном речцом *не* (*Што ми не њозајмиш књију?*) или пак обликом потенцијала (*Да ли би ми њозајмио књију?*). У наставку ове целине долази се до закључка да је каузација, као и подстицај, шири појам, а да је императивна каузација само један њен подтип. Даље, ауторка говори и о прескрипцији као чину при коме говорник утиче на понашање саговорника, односно његово деловање на саговорника. Наглашава да ће се у овој студији термини *њодсџицај* и *њрескриџица* користити као синоними, с тим да је и прескриптивност, као и императивност, ужи појам и да се не може изједначити са свим случајевима подстицаја.

У трећој целини, Елементи императивне ситуације (стр. 38–41), долази се до закључка да се императивна ситуација базира на следећим елементима: 1) постојање говорника-прескриптора и саговорника као потенцијалног извршиоца прескрипције или пак посредника у њеној реализацији (као форми трећег лица); 2) садржај прескрипције (пропозиција), која се односи на промену постојећег стања, при чему се подразумевају две могућности – а) захтевана радња у моменту говора не постоји и б) захтевана радња постоји, а говорник налаже прекид или пристаје на њено даље вршење; 3) могућност да прескриптор делује на агенса пропозиције и правилна интерпретација саговорника да је он извршилац радње или пак посредник у њеном извршењу; 4) могућност говорника да управља ситуацијом и могућност саговорника да изврши радњу, односно контролише вршење радње; 5) препознавање носиоца бенефактивности у случају извршења прескрипције, односно могућих последица/санкција уколико се говорникова воља не изврши.

У четвртој целини, Критеријуми за класификацију императивних значења (стр. 42–46), ауторка издваја три критеријума. Први критеријум тиче се међусобног односа учесника говорног чина, односно њиховог социјалног статуса и ситуационе надређености/поддређености, при чему се издвајају следеће ситуације: а) говорник је статусно/ситуационо надређен; б) саговорник је статусно/ситуационо надређен; в) говорник и саговорник су равноправни; г) однос говорника и саговорника није релевантан за интерпретацију прескрипције. Према другом критеријуму није важан само међусобни однос учесника говорног чина него и њихов однос према прескрипцији, што подразумева следеће могућности:

а) говорник претендује на извршење прескрибоване радње; б) говорник сматра пожељном прескрибовану радњу; в) говорник је индиферентан у погледу извршења прескрипције; г) саговорник је заинтересован за вршење радње; д) саговорник је дужан да изврши прескрибовану радњу. Према трећем критеријуму, критеријуму бенефактности, подразумевају се три могућности релевантне за императивну семантику: а) говорно лице има корист од вршења/невршења радње; б) саговорник има корист од вршења/невршења радње; в) оба учесника (односно колектив) имају корист од вршења/невршења радње.

Пета целина посвећена је Класификацији императивних значења (стр. 46–49). Издвојено је петнаестак императивних значења груписаних у три семантичка поља – *стимулативности*, *директивности*, *дезидеративности*. Искази са директивном семантиком обухватају следећа значења: наредбу/заповест, команду, забрану и захтев, они са дезидеративном семантиком обухватају значење жеље и молбе, док су искази са стимулативном семантиком најразуђенији и ово микропоље обухвата највише значења: подстицај у ужем смислу – позив и апел, инструктивна семантика – упутство, предлог, савет, скретање пажње, превентивна семантика – упозорење, опомена, пермисивна семантика – дозвола, пристајање.

Шеста целина, Директивна семантика (стр. 49–64), посвећена је директивном микропољу императивности, у оквиру којег се ауторка детаљно бави подтипovima директивног значења: значењем наредбе (нпр. *Баци њу љушку!*), значењем захтева (нпр. *Скинијте се да вас њрејледам!*), значењем команде (нпр. *Тјерај чейнике њо шкријовима!*) и значењем забране (нпр. *Не њрилази!*).

У седмој целини, Стимулативна семантика (стр. 65–96), ауторка анализира све подтипове императива са стимулативном семантиком и том приликом издваја следећа значења: а) значење подстицаја у ужем смислу које се може реализовати као апел (нпр. *Трчи, Васо, њоџукоше се!*), позив (нпр. *Хајде, дођи суџира*) и скретање пажње (нпр. *Пази, она двојица њевају*); б) инструктивна стимулативност која се може реализовати као упутство (нпр. *Помери слушалицу удесно*), савет (нпр. *Одморијте се и насџавајте се*) и предлог (нпр. *Трошкове дисмо моџи да њоделимо. Ви кџујџте дневне, ја њу недељне...*); в) превентивна стимулативност којом се изражава упозорење (нпр. *Сидине, њредај се, улудо њеи њоџинуџи!*); г) пермисивна стимулативност којом се изражавају два типа подстицаја – дозвола у ужем смислу којом говорник одобрава радњу, јер је сматра корисном за саговорника или за неко друго лице (нпр. – *Хоџеш да џи њричам како сам џражио њосао? – Причај.*) и значење пристајања, јер говорник не може утицати на ток дешавања (нпр. „*Кад си већ џу*”, *викну*, „*сад лези џу!*”).

Осма целина, Дезидеративна семантика (стр. 96–106), посвећена је специфичном значењу императива којим говорник изражава жељу за променом постојеће ситуације, при чему сам прескриптор нема контролу

над ситуацијом. Издвојена су следећа значења: значење жеље (нпр. *Хајде, лаку ноћ. Лейо сјавај!*) и значење молбе (нпр. *Помози ми да се извучем, ово је сирашно!*).

У деветој целини, Семантика одричног императива (стр. 106–121), извршена је детаљна анализа значења одричног императива. Директивна императивна семантика у оквиру одричног императива реализује се кроз значење забране, у оквиру које су издвојене три ситуације: значење прекида радње (нпр. *Не њричај луйосџи!*), значење начелне забране (нпр. *Не мешај ми се у фамилију!*) и значење заустављања намере (нпр. *Не оиварај њојовску ваџру!*). Стимулативна императивност у одричним конструкцијама остварује се или кроз превентивно значење упозорења (нпр. *Не оиварај фрижидер, може сџруја да ње џресне*) или пак преко инструктивних значења упутства (нпр. *Ни случајно ња не слади, шећер слади лековиџа својсџва*), савета (нпр. *Не дуди злоџамџило*) и предлога (нпр. *Сједиџе, људи! Не сџојџе!*). Дезидеративна семантика се у оквиру одричног императива испољава кроз значење молбе (нпр. *Не мучиџе ња, ја вас молим*).

У десетој целини, Семантички блокирани императив у српском језику (стр. 121–129), ауторка је показала да су ограничења у погледу употребе императива условљена најчешће семантиком глагола, али и одликама императивне ситуације. Семантичке забране и ограничења у погледу употребе императива, како показује ово истраживање, тичу се глагола којима се изражавају неконтролисана стања и процеси у човеку (нпр. *здуниџи се, увредџи се, зџрозиџи се*), али и глагола који се односе на субјекте из категорије неживог (нпр. *клијаџи, џрулиџи, венуџи*), као и глагола којима се изражавају стални односи и одлике, тзв. стативних глагола (нпр. *џосџојаџи, џласиџи, личиџи*).

У последњој, једанаестој целини, изнета су Закључна разматрања о семантичкој категорији императивности (стр. 129–131), како је и насловљена ова целина.

У трећем поглављу, „Структура семантичког поља императивности” (стр. 133–193), анализирани су примарне и секундарне форме императивне парадигме.

У првој целини, Састав императивне парадигме у српском језику (стр. 133–136), извршена је подела императивних форми у зависности од тога да ли радњу исказану императивом може вршити саговорник сам или у заједници с другим лицима, говорник сам или у заједници са саговорником и/или другим лицима или пак лице/лица које не учествује у комуникацији. Сходно томе, примарне форме биле би облици другог лица једнине и множине и првог лица множине императива, док би секундарне форме императивне парадигме представљале аналитичке форме трећег лица једнине и множине, али и конструкција *да/нека* + презент првог лица једнине, као и перифрастични облици састављени од партикуле *да* и

презента другог лица једнине и првог и другог лица множине. У наставку је дата анализа свих ових облика појединачно.

Друга целина, Центар семантичког поља императивности (стр. 137–155), бави се примарним формама императивне парадигме и њиховим значењима. Према мишљењу ауторке, форме другог лица једнине и множине представљају центар императивне парадигме. Такође, императив првог лица множине припада центру императивне парадигме због оријентисаности императивног садржаја на саговорника и због постојања граматикизованог облика. С друге стране, императив првог лица множине представља и својеврстан прелаз ка ближој периферији, а разлог томе је учешће прескриптора у вршењу радње. Анализа је, такође, показала да је једино форма другог лица једнине способна да изрази све нијансе подстицаја, било да припадају директивној, стимулативној или дезидеративној семантици. Императивом другог лица могуће је изразити директивно значење наредбе (нпр. *Шта се десило? Причај!*), захтева (нпр. *Одговори кад те леио њишам*), забране (нпр. *Пресџани да изиџраваш њају!*), али и значење команде (нпр. *Прекини њаљду!*), које није могуће изразити осталим облицима императива. Такође, анализа корпуса је потврдила да је императив другог лица једино средство за изражавање апела (нпр. *О, враџи се!*), позива (нпр. *Улазиџе, људи! Данас сам се њоново родио!*), скретања пажње (нпр. *Слушај је само како јадикује!*), као и доминантно средство изражавања подстицаја у ужем смислу (нпр. *Узмиџе, браћо! Шта ви је?*). Форме другог лица императива могу имати и значење: упутства (нпр. *Само ња замоли да њисмо ником не њокаже, и реци му да је важно*), савета (нпр. *Одиј враџа, браџе, и одмах њромени браву*), предлога (нпр. *Што баш да идеш? Сџавај овдје, њазићу ја*) и упозорења (нпр. *Не њокушавај да ме слажеш!*), али и значење дозволе (нпр. *Хајде, наслони се на мене*) и пристајања (нпр. *Кажџи, баш ме бриџа!*). Форме другог лица служе и за изражавање дезидеративног значења молбе (нпр. *Смиљуџе се... Сиромах сам човек*) и жеље (нпр. *'Ајд, уздравље, њоздравиџе њосџођа маму*). Истраживање је показало да је императив другог лица једнине најчешћа императивна форма, као и да је ова форма способна да замени и множинску форму, док су обрнути случајеви мање заступљени. Императив другог лица једнине је, такође, једина императивна форма која може остварити сва значења императива. Императивом првог лица множине изражава се подстицај на заједничко вршење радње, при чему говорник показује спремност да се укључи у (из)вршење дате радње. Стога она најчешће има значење предлога које, како закључује ауторка, почива на партнерском односу учесника комуникативне ситуације (нпр. *Али манимо се њолиџиџе и иџџорије*). Осим овог значења, императивом првог лица множине могу се остварити и значења савета, подстицаја у ужем смислу, апела и пристајања. Овај облик може имати и значење молбе уколико дође до нарушавања партнерског односа, док су значења наредбе, захтева и забране веома ретка и забележена су у по једном примеру у целокупној грађи.

Трећа целина, Ближа периферија семантичког поља императивности (стр. 155–187), бави се аналитичким формама којима се императивност упућује трећем лицу, затим аналитичким формама инклузивног императива, као и описним императивом за друго лице једнине и множине. Форме трећег лица у савременом српском језику представљају једину могућност за упућивање прескрипције трећем лицу, док описни императив за прво лице множине и друго лице једнине и множине, како закључује ауторка на основу анализираних грађе, све више истискује синтетичку форму и представља њено конкурентно средство.

Аналитички императив трећег лица у савременом српском језику изражава се двама типовима конструкција – конструкцијом *нека* + презент трећег лица и конструкцијом *да* + презент трећег лица. Партикуле *нека* и *да* су показатељи модалности, а облик презент гуди свој временски карактер и постаје ознака персоналности. У анализираној грађи заступљеније су конструкције *нека* + презент, док су конструкције *да* + презент ређе. Конструкција *нека* + презент остварује сва три типа императивности, али се њоме, како показује истраживање, најчешће изражава стимулативна семантика, и то кроз следећа значења: значење дозволе (нпр. *Не, нек иде*), значење упутства (нпр. *Нека узима ићио више намирница са вит^амином Е*), значење савета (нпр. *Ноћ је дуга, нек размисле, имају времена да изаберу), значење предлога (нпр. *Предлажем да о свему обавестимо врховну команду. Нека куцају на сва враћа, нека моле и ирек^{ли}њу), значење пристајања (нпр. *Ако иду – нека иду. Баш ме брига ићио иду!) и значење упозорења (нпр. *З^ашто сад нек му нико не зуцне – јер ће се ирема ирек^{ри}шиоцу иос^тиу^иа^ии као ирема неи^{ри}ја^иељу); директивна семантика која се реализује кроз значење наредбе (нпр. *Не крсти се, нео ја ир^обуду, нек одмах иоч^{не}!), значење захтева (нпр. *Нека иисар ионесе и хар^иије за саслушавање, нека иведе и два ираћанина као сведоке) и значење забране (нпр. *Нека ми само нико не каже за некој: невин је); дезидеративност се реализује кроз значење жеље (нпр. *Нека нам ие Бој иоживи још дуго иодина) и значење молбе (нпр. *Али, молим вас, нек ио ост^иане међу нама). Конструкција *да* + презент најчешће изражава дезидеративно значење жеље (нпр. *Под^бра^иш^име Раде, да нам буде срећан данашњи свеи^итељ), али може реализовати и нека друга значења – значење упутства (нпр. *И немој више ни да кои^{не}и^е у земљу, но иај ала^ии ост^иави^ите да се осве^ит^иа. Пој с ие^ира^ии^ем да ја осве^ит^иа, или да се ио ба^ци у језеро), директивно значење наредбе и захтева (нпр. *Да се ире^иражи итор и обор. Добро да се ире^иле^да све!) и ређе значење дозволе које у корпусу потврђује свега један пример. Конструкција *да* + презент често је ојачана и императивним партикулама *гај*, *хајде* и *де*. Аналитички императив првог лица множине јавља се у анализираном корпусу само са стимулативним значењем, и то кроз значење предлога (нпр. *Да иласамо!), значење подстицаја (нпр. *Ајше, браћо, да умак^{не}мо овима) и значење пристајања (нпр. *Ајде, баш***************

да видимо како им њо излегда!) које је посведочено у малом броју примера. Аналитички императив другог лица у анализираној грађи остварује следећа значења: значење наредбе (нпр. *Да њођеш у шњаб!*), значење захтева (нпр. *Прво да ми у њоверењу кажем...*), значење предлога (*Нејо да њи идеш са мно*), значење скретања пажње (нпр. *А да видиш како ја дрхњим...*), значење жеље (нпр. *Ај зайуши, ња да нешњо лијејо сањаш*) и значење молбе (нпр. *Ако заковрнем – оvdје да ме закојаше, на ледини!*).

У четвртој целини, Даља периферија семантичког поља императивности (стр. 187–191), анализирани су императивне конструкције са аутопрескриптивним значењем, тј. облици првог лица једине презенте са императивним значењем. Ова форма се од осталих централних форми и оних на ближејој периферији разликује по томе што у овом случају долази до елиминисања улоге саговорника, пошто су и говорник и саговорник, односно и покретач и извршилац радње садржани у првом лицу. Аутопрескрипција се у анализираној грађи исказује помоћу конструкције *да* + презент првог лица једине, која је често праћена императивним партикулама *гај*, *хајде* и *де*. Ова конструкција може имати следећа значења: значење подстицаја у ужем смислу (нпр. *А сад да видим: оћкуд ња љубав, како њоче, с каквим њравом и надом; Дај да бјежим!*) и значење пристајања (нпр. *Па добро, да ње њослушам*).

И ово поглавље завршава се закључцима изнетим у посебној целини – Закључна разматрања о структури семантичког поља императивности (стр. 191–193).

Четврто поглавље, „Некатегоријална употреба императива” (стр. 194–230), бави се транспозицијама овог глаголског облика, тј. случајевима када овај глаголски облик постаје средство за исказивање прошлих радњи, али и за изражавање афективности, услова, концесије и намере. У завршним деловима овог поглавља ауторка се бави и императивом као средством за обликовање устаљених форми, као што су пословице и фразеологизми, као и модалним речима императивног порекла.

У првој целини, Приповједачки императив (стр. 196–202), ауторка најпре указује на то да се у домаћој литератури, кад је реч о некатегоријалној употреби императива, обично говори само о приповедачком императиву и да се најчешће о овој језичкој појави говори као о граматичком архаизму, што потврђује и ово истраживање. Издвојена су четири типа приповедачког императива: евокативни императив којим се исказују радње које су претходиле времену говорења, а које евоцира наратор који је био сведок и/или учесник ситуације (нпр. *Ја хоћу кући, а друшњиво не да. Шња си, веле, навалио, сједи још мало. Те мало њојциј, мало њојричај, њшаман да наићем на њеде*); евокативно-хабитуални императив којим се означавају прошле радње које су се регуларно понављале (нпр. *Не, но је њешко: шиљак јоре, шиљак доље, ња брадуруну или њејокраку, или некакво*

*и*реће чудо *с*иави на кају и оно доље *у*ио*и*рчи, *и*а овдје *р*учај цабалука, онамо *в*ечерај бадијаве...), емфатички императив код којег је фокус на нарочито емотивном ангажману агенса, а не на самом процесу (нпр. *Изведем ја из јужве, иа шетијај са њим*) и адмиративни императив код ког фокус није на самој радњи која се десила пре тренутка говорења него на њеној неочекиваности у датом тренутку (нпр. *Један је њин иодијао био на Василија, ал во сјасе нашеј Васа, ие ми удри*).

Друга целина, Афективни императив (стр. 202–206), бави се императивом који се користи као средство којим говорни субјект исказује свој став (позитивно или негативно маркиран) у вези са актуелном ситуацијом и њеним актерима. Овим императивом се, како запажа ауторка, може исказати: а) реакција на наметнуту радњу (нпр. *Е мој Милане, рекао је комишија Никола – да је човек ’ишица, иа да може ирелетийи! И ја би’ с ишодом, не би’ часио часа. А овако – сједи ће си*); б) негативан став због немогућности вршења радње (нпр. *Дај сад зини и зајјевај, мајчин сине, у овој ишескоди, кад се иред ишодом, надохваи руке, изазивачки иоирава Веселичина кумовска наиаси!*); и в) изненађење, чуђење или неприхватање ситуација које је изазвао саговорник или неко друго лице (нпр. *Буди Бој с нама, Лука! Уразуми се!*). У афективни императив ауторка убраја и императив глагола *дојаи се*, чија семантика блокира употребу потврдног императива с прескриптивном вредношћу (нпр. *И убисива су иочела иолако да се иењу – дој се да ће и овдје извори иоцрвеиши*).

Трећа целина, Кондиционални и концесивни императив (стр. 207–210), посвећена је императиву употребљеном у реченицама које имају значење услова (нпр. *Каж ми, иа да ии кажем*) и последице (нпр. *Цркнише, иукнише на чеиворо – одосмо ми!*). Оба типа реченица формално представљају напоредне саставне реченице са строго утврђеним распоредом и дистрибуцијом глаголских облика, при чему се, како запажа ауторка, у првој клаузи увек налази императив.

У четвртој целини, Финални императив (стр. 211–212), утврђено је да се, за разлику од кондиционалног и концесивног императива, који се употребљавају у координираним конструкцијама, финални императив јавља у субординираним конструкцијама (нпр. *Иди кувај → Иди да куваи*).

Пета целина, Гномски императив и императив у фразеологизмима (стр. 213–218), бави се императивом који се јавља у пословицама или изразима који имају вредност гноме, тј. сентенце (нпр. *Исиеци иа реци*), као и императивом који се јавља у склопу фразеологизама (нпр. *Не лези враже, моили би да ие иоираже*).

У шестој целини, Модалне ријечи императивног поријекла (стр. 219–228), анализирају се императивне форме које су прешле у класу модалних речи. Реч је о императивним формама неких глагола визуелне и аудитивне перцепције – *видеиши, иледаиши, чуиши, слушаиши* (нпр. *Види ии*

њећа! Он да мени зайовједа!; *Гледај*, њомислих, зайало ме да и ја једном њомојнем човјеку!; *Чуј*, да зовемо из њодрума мој имењака Ђуру; *Слушајте Ви*, њосјодине...), као и неких когнитивних глагола и глагола говорења – *замисли*ти, њомислити, *ујам*ти, *зайам*ти, *схва*ти, *чека*ти, *ујуст*ти, *ћу*ти, *ос*тави, *ману*ти, *ре*ти (нпр. *Замисли*, молим те, он хоће и да буде министар и да *ос*тане чист; Синко, *знај*, ја сам слабо њисмена, али ти верујем; *Чекај*, синовче, *што* да журим?; *Мани*те, људи! Ко ти воли да њојине?; *Рецимо* да је ти и мојуће), које су услед губитка лексичког значења постале знаци којима се изражавају различите модалне вредности.

У последњој, седмој целини, изнета су Закључна разматрања о некатегоријалној употреби императива (стр. 228–230).

У завршном поглављу, односно у „Закључку” (стр. 231–248), ауторка резимира и синтетиче закључке до којих је дошла током анализе и износи идеје за нека будућа истраживања, која би могла ићи у правцу утврђивања комуникативно-синтаксичких одлика императивних реченица, нарочито њихове интонације, семантичких веза императивности и сродних категорија (нпр. оптативности), као и испитивања функционалностилских услова употребе императива. Функционалности монографије доприносе и корисни регистри – Предметни регистар (стр. 270–272) и Именски регистар (стр. 273–275), као и Библиографија (стр. 249–256).

Монографија *Син*такса и *семан*тика *им*ператива у *савременом српском језику* значајна је пре свега због тога што представља најобимнију и најсадржајнију студију на српском језику посвећену императиву. Овом студијом је област српске синтаксе и семантике постала богатија за једну монографију која ће несумњиво бити корисна свим проучаваоцима српског језика на универзитетском нивоу, али и свим лингвистима или појединцима који се баве проучавањем система глаголских облика у српском језику и њиховим значењима. Вредност ове монографије огледа се и у томе што она, уз критички осврт на релевантна истраживања императива, даје одговоре на бројна питања у вези са сложеном проблематиком императивног значења и императивне парадигме у српском језику, ослањајући се на обиман истраживачки корпус, као и на валидне синтаксичке и семантичке критеријуме. С друге стране, ова студија отвара и бројна питања у вези са императивом, те верујемо да ће инспирисати многа нова истраживања императива у оквиру србистике, али и шире.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons аутор*ско-некомерцијално 4.0 међународна (CC BY-NC 4.0) | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0) | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.